

STERIJINO POZORJE

U toku svog 13-godišnjeg postojanja, Sterijino pozorje je prešlo značajan razvojni put: od skromne smotre jugoslovenskih pozorišta, ono je postalo ustanova koja, na više planova, utiče na razvoj teatra u našoj zemlji.

Međutim, poslednjih godina sve su češći prigovori na račun Sterijinog pozorja. Oni se odnose, doduše, uglavnom na pojedine odredbe i praktičnu realizaciju Jugoslovenskih pozorišnih igara, ali ipak doprinose stvaranju jednog opšteg uverenja po kojem je ustanova Sterijinog pozorja u krizi.

Postoji velika zainteresovanost pozorišnih kolektiva za učešće na Jugoslovenskim pozorišnim igrama. Konfliktne situacije koje imaju u vidu brojne kritičke primedbe nastaju, najčešće, kao posledica neostvarenog učešća na smotri. Druge primedbe odnose se na nedovoljno preciziranu ulogu koju bi Jugoslovenske pozorišne igre trebalo da imaju u tekućem pozorišnom životu.

Zainteresovanost pozorišnih kolektiva za Igre predstavlja jedan od posrednih dokaza najšire afirmisanosti ove smotre¹⁾. Analiza strukture prijavljenih ansambala ukazuje, međutim, na postojanje većeg interesovanja za Jugoslovenske pozorišne igre u manjim kolektivima koji su locirani van kulturnih centara. Ovakva struktura ansambala i primetno povećanje broja prijavljenih ansambala u 1966, a naročito u 1967. godini, imaju svoje objašnjenje u sistemu finansiranja pozorišta.

Kao što je poznato, poslednjih godina došlo je do izmene u načinu finansiranja kulturnih delatnosti; u odnosu na pozorišta, ovim izmenama trebalo je da se ukine dosadašnji, budžetski način finansiranja i da se inauguriše novi sistem po kojem bi deo finansijskih sredstava koja bi se odvajala za pozorišta bio određivan prema postignutim rezultatima. Pošto je deo sredstava koji su u stanju da ostvare pozorišta u manjim mestima još uvek nedovoljan za sopstveno izdržavanje, u takvim sredinama je budžetski način finansiranja i dalje ostao na snazi, s tim što su stvoreni nešto čvršći kriterijumi na osnovu kojih se određuje visina iznosa budžeta pozorišta. Jedan od tih kriterijuma je upravo učešće na Ju-

---

¹⁾ Broj prijavljenih pozorišta za učešće u kvalifikacionom postupku u toku proteklih 12 godina iznosi 308; poslednjih godina se interesovanje posebno povećalo, tako da je 1966. u kvalifikacijama učestvovalo 60% profesionalnih pozorišta, a 1967. čak i 75%..

goslovenskim pozorišnim igrama koje manjim pozorištima ne otvara samo mogućnost umetničke afirmacije, već direktno doprinosi i rešavanju vitalnih materijalnih pitanja²⁾.

Sa druge strane, za veća pozorišta koja deluju u kulturnim centrima, učešće na Jugoslovenskim pozorišnim igrama nije posebno privlačno s obzirom da su mogućnosti za umetničku afirmaciju ovih kolektiva daleko raznovrsnije i mnogobrojnije. Odsustvo pojedinih velikih ansambala sa Igara tokom poslednjih godina³⁾, doprinelo je snižavanju umetničkog nivoa koji se, u stručnim krugovima, smatra uglavnom nezadovoljavajućim. Pogrešno bi bilo pretpostavljati da velika pozorišta ne učestvuju na Igrama samo zbog toga što, za razliku od pozorišta u unutrašnjosti, nemaju nikakav materijalni stimulans. U ovom slučaju, po mom mišljenju, značajniju ulogu igra umetnički profil Igara.

Jugoslovenske pozorišne igre zamišljene su kao smotra jugoslovenskog pozorišnog stvaralaštva; u praktičnoj realizaciji, ova osnovna zamisao dovodi često do problematičnih rezultata. Ideja da se svake godine na smotri pokazuju samo dela savremene domaće dramaturgije, scenske adaptacije dela domaćih pisaca ili dela starijih jugoslovenskih dramatičara, polazi od pretpostavke da je u našoj kulturi »godišnji prinos« novih dramskih dela i vrednih pozorišnih ostvarenja realna činjenica. Analiza dela posleratne domaće dramaturgije pokazuje, međutim, da je broj zaista vrednih ostvarenja daleko manji od broja dela koja su prikazana na Igrama. Da li se o ovome problemu doneo sud, potrebno je uzeti u obzir još nekoliko momenata: a) u vreme kada su stvarane Jugoslovenske pozorišne igre, dakle, pedesetih godina, usled raznih pritisaka — između ostalih i ideoloških — domaća dramaturgija, a pogotovu dela sa temama iz savremenog života, gotovo da nije ni postojala. U takvim uslovima je i institucionalno stimulisanje domaće dramske produkcije moglo da ima trajniji kulturni značaj; b) kao smotra pozorišnog stvaralaštva, Jugoslovenske pozorišne igre su mesto na kojem treba afirmisati umetničke rezultate u svim oblastima pozorišne delatnosti: glumačkoj, rediteljskoj, scenografskoj i dr. Sa ovoga stanovišta moguće je, ponekad, braniti i prisustvo nekog slabijeg dramskog teksta na Igrama.

I pored razloga koji idu u prilog sadašnjim propozicijama Jugoslovenskih pozorišnih igara, problem o kojem je ovde reč ostaje i dalje otvoren. Navedeni razlozi imaju, naime, i svoju drugu stranu; u doba kada je začeta ideja o Igrama, na našim scenama gotovo da uopšte nisu igrana

²⁾ Interesovanje malih pozorišta za učešće na igrama povećalo se i od kako su republički fondovi preuzeli obavezu da finansiraju odlazak pozorišta na Igre.

³⁾ Godine 1967, na primer, na Igrama nije učestvovalo Jugoslovensko dramsko pozorište, a 1968. Narodno pozorište.

dela stranih, posebno zapadnih savremenih pisaca. Međutim, što se kulturno-politička klima više menjala, broj stranih savremenih komada na našim scenama se povećavao, tako da je, početkom šezdesetih godina, kod nas nastupio period »otkrivanja« zapadne dramaturgije. Porast broja stranih komada na repertoarima jugoslovenskih pozorišta i njihov kvalitet koji je, u većini slučajeva, bio iznad kvaliteta domaćih komada, uslovio je i veće interesovanje pozorišnih umetnika za strana dela; na ovaj način, smanjena je mogućnost stvarne afirmacije vrhunskih teatarskih ostvarenja putem Jugoslovenskih pozorišnih igara.

Favorizovanje domaće dramaturgije putem institucije Igara, stvorilo je svojevrsan tim »namenske« domaće dramske produkcije; određen broj autora, uglavnom oni beznačajni, pišu komade za manja pozorišta, ova ih prihvataju i konkurišu sa njima za učešće na Igrama i, vrlo često, sticajem raznih okolnosti, dospevaju na smotru. Na taj način, neke vrednosti privatnog ili, u najboljem slučaju, lokalnog značaja, dolaze u situaciju da predstavljaju »domete« jugoslovenske dramaturgije.

Zbog svega ovoga, uticaj Jugoslovenskih pozorišnih igara na razvoj savremene domaće dramaturgije može, u ovom trenutku, da se dovede u pitanje. Pokušaji da se domaća dramska produkcija »programira«, uvođenjem specijalnih tematskih nagrada, nemaju, naravno, nikakve veze sa pravim stvaralaštvom i zato mogu da nađu odziv samo kod onih pisaca koji su u stanju da prilagođavaju svoj stvaralački profil uslovima konkursa. Ako se uzme u obzir da je prosek od 5—6 dobrih dramskih tekstova kojima Jugoslovenske pozorišne igre računaju, izuzetno visok i za kulturne sredine sa znatno dužom i bogatijom književnom i pozorišnom tradicijom, onda, čini mi se, nije preuranjen zaključak da je sadašnja uloga Jugoslovenskih pozorišnih igara u razvojnom procesu domaće dramaturgije — veštačka. Stimulišući jednu namensku produkciju koja u sebi mora da sadrži minimum kvaliteta potreban za selekciju, Jugoslovenske pozorišne igre pokazuju se kao nedovoljan i prevaziđen oblik kulturne akcije. Činjenica da ono najbolje što je stvoreno u toku jedne godine ipak dolazi na Igre ne menja gornji zaključak; treba, naime, pretpostaviti da će, u jednoj kulturi čiji su vrednosni kriterijumi iole precizirani, stvarne vrednosti zauzeti svoje pravo mesto, nezavisno od načina na koji se afirmišu.

Jedno od najkonfliktnijih i najosetljivijih pitanja vezanih za Jugoslovenske pozorišne igre jeste pitanje selekcije. Ovo pitanje i različite varijante njegovog rešenja godinama su predmet diskusija pozorišnih radnika u kojima se čuju najrazličitija mišljenja.

Problem selekcije ima tri različita aspekta: estetski, politički i organizaciono-tehnički. Njihova međusobna povezanost i nedeljivost daje ovom problemu posebnu težinu.

Estetski momenat selekcije koji bi, po prirodi stvari, trebalo da ima primaran značaj, veoma često se pojavljuje u funkciji jednog od ostala dva momenta. Potreba da Igre svake godine imaju i formalno jugoslovenski karakter, tj. da na njima učestvuju pozorišta iz svake naše republike pojavljuje se kao prepreka realizaciji određene estetske koncepcije Igara. Povećanje broja predstava kojim bi se postiglo da na Igrama učestvuju sve vredne predstave i da bude zadovoljen »republički ključ«, gotovo da je nemoguće u uslovima sadašnjeg materijalnog stanja Sterijinog pozorja čak i kad bi bilo moguće, ovo rešenje nosilo bi sva obeležja kompromisa koji ne bi pridoneo porastu estetskog nivoa Igara.

U sferi praktične realizacije sredenog sistema selekcije, pojavljuje se pitanje ko treba da bude nosilac te selekcije. Do sada su postojale različite varijante rešenja ovog problema: od jedne komisije stručnjaka koja je ocenjivala prijavljene predstave, prešlo se na selekciju putem dve komisije, a poslednjih godina izvršilac selekcije je jedna ličnost — selektor. Sistemu komisijske selekcije zamerano je odsustvo koordinacije u radu, dok je »sistem jednog selektora« naišao, uglavnom, na opšte prihvatanje. Po opštem mišljenju, varijanta sa selektorom ima svoju najveću vrednost u relativnoj postojanosti i jedinstvenosti kriterijuma što je, svakako, posledica kompletnog uvida u tekuću jugoslovensku produkciju. Međutim, ovde treba uvesti jedno ograničenje. Delovanje jednog selektora u sadašnjim uslovima, dakle, uz obavezu da svoje kriterijume usaglašava sa okolnostima neestetske prirode, svodi se, zapravo, na izbor *jednog dela* kvalitetnije pozorišne produkcije, a ne na slobodnu selekciju, neuslovljenu raznim spoljnim činiocima. U takvoj situaciji nemoguće je sačuvati integralnost estetskog pristupa pozorišnoj produkciji; izbor ličnosti selektora koji bi trebalo da znači i opredeljenje za određenu fizionomiju Igara, nema, u takvim uslovima, praktično nikakvog značaja.

Nova koncepcija kvalifikacionog postupka koju zastupaju neki pozorišni ljudi (vidi o tome Bilten SP za 1968. g.) zasniva se na promenjenom načinu finansiranja učešća pojedinih pozorišta na Igrama. Pošto se sredstva za učešće pozorišta na Igrama dodeljuju iz republičkih fondova, postoji mišljenje da bi svaka republika trebalo da oformi komisiju koja bi odredila svog predstavnika na Jugoslovenskim pozorišnim igrama. Iako ovo mišljenje počiva na realnim osnovama — polazi se od toga da su oni koji finansiraju učešće zainteresovani i za izbor svog predstavnika — i ovaj predlog kreće se u krutim okvirima po-

stojećih propozicija. Jugoslovenski karakter Igarra sačuvao bi se formalnim odredbama, a ne bi proizlazio iz stvarnog stanja pozorišne kulture i stvaralaštva u našoj zemlji. Ovakvim postupkom bi se još više istakao institucionalni karakter smotre što bi samo štetilo razvoju autentičnog pozorišnog stvaralaštva.

U razgovoru sa direktorom SP Đorđem Ruškocom, saznao sam za postojanje jedne nove ideje u vezi sa sistemom selekcije. Po toj zamisli, selekciju bi vršio umetnički direktor Pozorja koji bi, u toku sezone, pratio rad svih pozorišta u zemlji, tako da bi njegov uvid u nivo pojedinih ostvarenja i stvarne mogućnosti ansambla, bio zaista svestran.

Ova ideja zaslužuje punu pažnju jer bi njenom realizacijom otpali mnogi tehnički problemi koji postoje pri funkcionisanju sadašnjeg sistema selekcije; poseban značaj ovog predloga sadržan je u mogućnosti da se prevaziđu okviri institucionalnog delovanja Jugoslovenskih pozorišnih igara i da se ovoj smotri utisne pečat istinske kreativnosti i autentičnosti.

Sterijino pozorje se nalazi u veoma teškoj materijalnoj situaciji; u svetlu ove činjenice, mnoge primedbe i zaključci o radu ustanove dobijaju sasvim uslovno značenje. S obzirom na značaj pojedinih delatnosti Sterijinog pozorja, nameće se zaključak da bi postavljanjem na solidnu ekonomsku osnovu, rezultati rada ove ustanove imali dalekosežne i trajno korisne posledice u našoj kulturi, a posebno u razvijanju pozorišnog života u Jugoslaviji. Ovi rezultati bi, bez sumnje, potvrdili ispravnost jedne elastičnije ekonomske politike u odnosu na Sterijino pozorje; najbolja garantija za to su uspesi koje je Sterijino pozorje postiglo u dosadašnjem radu koji se odvijao pod izuzetno teškim okolnostima.

